

ČETVORSTVO KATEKIZMA KATOLIČKE CRKVE

Crkva vjeruje, slavi, djeluje i moli

NEDJELJKO ANTE ANČIĆ, SPLIT

Šteta što na ovom Pastoralnom tečaju za svećenike, čija je glavna tema novi Katekizam, nemamo pred sobom službeni hrvatski prijevod Katekizma Katoličke Crkve (dalje: KKC). Bez vlastitog uvida, pa makar i površnog, u taj opsežni i epohalni dokumenat Katoličke crkve i iskustva s njim naša će izlaganja, bojim se, biti nerazumljiva i uopćena. Ovdje upotrebljavam njemačko izdanje Katekizma (*Katechismus der Katholischen Kirche*, R. Oldenbourg Verlag, München 1993).

Što se tiče predloženog podnaslova za ovo predavanje, potrebno je jedno pojašnjenje i ispravak. U novom Katekizmu Katoličke crkve redosljed četiriju njegovih stožernih dijelova ne odgovara posve podnaslovu koji je bio zadan. Nakon prvog dijela, ispovijesti vjere, ne slijedi moral nego sakramenti, pa onda kršćanski moral, te molitva. Zašto je raspored upravo ovakav, objasniti ćemo u tijeku izlaganja.

Budući da Katekizam po svojoj naravi želi obuhvatiti nauku katoličke vjere i čudoređa, pa je njegov sadržaj vrlo opširan i kompleksan, moguće mi je iznijeti samo dojmove i zapažanja, koji će, dakako, ostati nepotpuni. Gledište pod kojim pristupam ovom djelu jest njegovo četveročlano ustrojstvo. Što ono znači, koji su teološki razlozi za takvu podjelu, kakva je veza Katekizma s Drugim vatikanskim saborom. Na ta i neka druga pitanja nastojat ću uvodno barem u kratkim crtama objasniti njegovo nastajanje kroz koje se naziru cilj, svrha i teološka koncepcija KKC. Možda će biti neizbježno da se ponešto od ovdje rečenog preklapa ili dodiruje s već iznesenim ili poznatim.

1. TIJEK NASTAJANJA KKC

Nema sumnje da je pojava KKC kojega je dao izraditi i potom odobrio najveći crkveni autoritet vrlo značajan povijesni datum za vjeru i teologiju u pokoncilskom razdoblju. Novi Katekizam je najavljen u završnom dokumentu Izvanredne sinode biskupa održane povodom dvadesete obljetnice Drugog vatikanskog sabora. Među prijedlozima i važnim preporukama tog skupa biskupa bila je i želja da se izradi katekizam za cijelu Crkvu.¹ U svom zaključnom nagovoru papa Ivan Pavao II. izričito je

¹ Usp. Druga izvanredna Biskupska sinoda. Završni dokumenti, KS Zagreb 1986, str. 18: »Izražena je opća želja

spomenuo tri prijedloga sinode: da se što prije dovrši Crkveni zakonik za Crkve istočnog obreda, (u međuvremenu je taj dokument donesen i proglašen), nadalje da se točnije istraži status biskupskih konferencija, (taj je dokument još u pripremi) i želju za kompendijem ili katekizmom cjelovite katoličke nauke. Ovu želju je Papa stavio na prvo mjesto kao izraz i potrebu opće i pojedinačnih Crkava.²

Za izradu je bila osnovana međunarodna komisija biskupa Katoličke crkve sa svoja dva tijela: dvanaestočlanom komisijom pod vodstvom pročelnika Kongregacije za nauku vjere kardinala Josepha Ratzingera i sedmočlani redakcijski odbor na čelu s prof. Christophom Schönbornom, OP, koji je od godine 1991. pomoćni biskup u Beču. Prije nego je u svom konačnom obliku odobren od Pape, Katekizam je prošao niz faza tijekom kojih je bio mijenjan i doradivan. Privremeni dotjerani nacrt teksta bio je krajem 1989. dostavljen na prosudbu svim biskupima da iznesu svoje primjedbe i predlože poboljšanja. Tada je počela i javna diskusija u medijima oko katekizma. Kroz godinu dana pristiglo je u Rim 938 mišljenja i stavova, što od biskupa, biskupskih konferencija i drugih crkvenih institucija, sa sveukupno 24000 prijedloga za poboljšanje.³

Prema prvobitnom nacrtu katekizam je zamišljen u tri glavna dijela: vjerovanje, sakramenti, deset zapovijedi.⁴ U tijeku svoga rada komisija je dodala Očenaš kao četvrti dio, najprije kao dodatak koji je poslije razrađen i proširen te u konačnoj verziji čini četvrti stožerni dio. Nacrt Katekizma je prvotno imao radni naslov *Katekizam opće Crkve*, da bi pri svom konačnom oblikovanju dobio svoj sadašnji naziv.⁵ Nakon šestogodišnjeg rada na ovom projektu Papa je u ljeto 1992. odobrio konačni njegov tekst, pa je Katekizam na tridesetu obljetnicu početka II. vatikanskog sabora (11. X. 1992) apostolskom konstitucijom *Fidei depositum*, koja je pridodana KKC, i objavljen, najprije na francuskom koji je bio radni jezik u izradi Katekizma. U međuvremenu objelodanjeno je niz službenih prijevoda na različitim jezicima, s čime je započela na trenutke i vrlo žučna rasprava o ovom dokumentu.⁶ Objavljivanje KKC na obljetnicu Drugog vatikanskog sabora nije samo simbolični čin, nego štoviše daje naslutiti njegovu dublju teološko-pastoralnu povezanost s Koncilom, te veliko značenje koje mu pridaje papa Ivan Pavao II.

Tekst Katekizma predstavlja zajedničko djelo više različitih teoloških autora i stručnih suradnika s raznih strana svijeta. U nj su mnogi biskupi i teolozi utkali svoje znanje i trud. Nastao je kao plod suradnje cjelokupnog episkopata Katoličke crkve (*Fidei depositum*, br. 2).

---

da se izradi katekizam ili sažetak cijelog katoličkog nauka o vjeri i o moralu, pa da posluži kao polazište pri sastavljanju različitih krajevnih katekizama ili sažetaka. Riječ »punto di riferimento« prevedena je ovdje »polazište«, što ne izriče potpuni smisao ovog izraza. Hrvatski prijevod KKC predlaže izraz »referencijalna točka«.

² Usp. Isto, str. 46.

³ Usp. Alfred Läßle, *Arbeitsbuch zum Katechismus der katholischen Kirche*, Pattloch Verlag Augsburg 1993, str. 8.

⁴ Usp. Ulrich Ruh, *Der Weltkatechismus. Anspruch und Grenzen*, Herder Freiburg 1993, str. 52.

⁵ Isto, str. 55.

⁶ Pojava KKC izazvala je izvjesnu polarizaciju u njemačkom katolicizmu. Ovdje se ne osvrćemo na jednostrane i površne reakcije u profanim medijima, pa niti na paušalne ocjene pojedinih teologa kao npr.: Hans Küng, *Ein Welt-Katechismus?* u: Conc. (D) 29 (1993), str. 273–274; Norbert Greinacher, *Vom Masochismus der katholischen Amtskirche*, u: Conc. (D) 29 (1993), str. 463–464. Izrazito pozitivno vrednovanje KKC nalazimo primjerice kod autora: Jürgen Eberle, *Zur bisherigen öffentlichen Diskussion um den neuen Weltkatechismus*, u: Int. Kath. Zeitschrift 22 (1993), str. 553–564; Leo Scheffczyk, *Der »Katechismus der katholischen Kirche« unter theologisch-zeitgeschichtlichem Aspekt*, u: Forum katholische Theologie 9 (1993), str. 81–96.

U tom se pogledu ne može nazvati rimskim, kako mu neki teolozi kritički predbacuju.⁷ Dapače, kako tvrdi kardinal Ratzinger, on je dokumenat katoličkog episkopata. »Nijedan redak ovoga teksta nije napisan u Rimu, i ništa od napisanog ne potječe od članova rimskih institucija.«⁸ Malo dalje u istom članku Ratzinger nastavlja: »Nema nijednog pokoncilskog teksta koji se temelji na tako širokoj osnovici, kao što će to biti Katekizam nakon svih konzultacija« (str. 343). Da je Katekizam kolegijalno djelo, lako je uočiti po različitom stilu i jeziku u pojedinim dijelovima i temama unatoč redakcijskih napora da razlike uskladi i tekstove ujednači.

2. FORMALNO USTROJSTVO KKC

U uvodnom tekstu (br. 11) nalazi se definicija Katekizma. On želi »u svjetlu II. vatikanskog sabora i cjelokupne Crkve pružiti organsku sintezu bitnih i temeljnih sadržaja katoličke nauke o vjeri i ćudoređu. Njegovi glavni izvori su Sveto pismo, crkveni oci, liturgija i učiteljstvo Crkve.« Tom cilju služi i unutrašnji raspored samog sadržaja svrstanog u četiri glavna dijela ili, poredanog oko četiri glavna stupa (br. 13). KKC formalno uglavnom slijedi tradicionalni obrazac stare i duge katehetske tradicije, kakav je imao i njegov predhodnik *Rimski katekizam* Tridentinskog sabora iz godine 1566: ispovijest vjere, sakramenti, deset zapovijedi, Očenaš. Ovaj redosljed pogodan je da obuhvati cjelokupnu stvarnost vjere. Svaki od glavnih dijelova podijeljen je na odsjeke, poglavlja i članke. Iza tematskih cjelina dodani su kratki sažeti tekstovi prilagođeni za pamćenje. Najmanje tekstovne jedinice označene su brojevima i ima ih ukupno 2865. Jedna od karakteristika KKC jest upravo podjela na vrlo kratke samostalne tekstovne jedinice, koja podsjeća na saborske dokumente ili na novi crkveni zakonik i daje stanovitu jasnoću pregleda. Međutim, Katekizam se služi vrlo različitim izvorima, donosi mnoštvo doslovnih navoda ili ih pak parafrazira, što neizbježno utječe na rastrganost i nepovezanost teksta i ide na uštrb razrađenosti i suvislosti tematskih cjelina. Katekizam, kako sam ističe, iznosi novo i staro (*Fidei depositum*, br. 3), poseže za tradicionalnim obrascem da u njemu otajstvo kršćanske vjere iznese na nov način; uvažava razvoj crkvene nauke da bi osvijetlio sadašnje prilike i odgovorio na pitanja našega vremena. Po tom nastojanju ovaj se Katekizam razlikuje od svih dosadašnjih općih katekizama. U kojoj mjeri uspijeva očuvati identitet vjere i ujedno biti relevantan u sadašnjem kontekstu, pokazat će teološka proučavanja i vjerničko iskustvo s Katekizmom.

U pokoncilskom vremenu biskupske konferencije različitih europskih zemalja izdale su katekizme za svoja područja.⁹ Taj je rad počeo neposredno nakon II. vatikanskog koncila, a potakla ga je i ubrzala biskupska sinoda 1977, koja je raspravljala o egzegezi i preporučila da crkveno učiteljstvo izda osnovne smjernice kojima će se voditi pojedini episkopati u izradbi svojih katekizama za različite uzraste. Rezultat biskupske sinode bila je apostolska pobudnica *Chatechesi tradendae* u kojoj Papa poziva biskupe da otpočnu sa izradom katekizama: »U vezi s tim ne mogu propustiti da ne uputim žarki poticaj biskup-

⁷ Tako npr. Bern Jochen Hilberath, *Ein Katechismus für die ganze Welt?* u: TQ 173 (1993), str. 312–313; Herlinde Pissarek-Hudelist, *Ein Katechismus für die Weltkirche? Bemerkungen und Rückfragen zu einem römischen Entwurf*, u: Herder Korrespondenz 44 (1990), str. 242.

⁸ Joseph Ratzinger, *Ein Katechismus für die Weltkirche?* u: Herder Korrespondenz 44 (1990), str. 341–343, ovdje 341.

⁹ Usp. Ulrich Ruh, nav. dj., str. 32–44.

skim konferencijama cijeloga svijeta: neka poduzmu strpljivo ali odlučno, opširan posao koji treba ostvariti u slozi s Apostolskom Stolicom, da se izrade pravi katekizmi, vjerni bitnim sadržajima Objave i suvremeni što se tiče metode te sposobni da odgoje za snažnu vjeru kršćanska pokoljenja novoga doba.«¹⁰

Tako je po nalogu Njemačke biskupske konferencije nakon višegodišnjeg rada izašao prvi dio *Katekizma za odrasle* (o vjeri). Drugi dio o moralu, još čeka odobrenje iz Rima. U Italiji rad na katekizmima počeo je odmah nakon II. vatikanskog. U razdoblju od deset godina izdani su katekizmi za sve uzraste. Holandski katekizam za odrasle (1966), objavljen deset mjeseci nakon završetka II. vatikanskog, imao je najviše odjeka u javnosti kako crkvenoj tako i društvenoj. On se nije orijentirao na dotada uobičajene katekizamske obrasce, nego je pošao novim putem kako u odnosu na ustrojstvo i jezik tako i u iznošenju samog sadržaja vjere, pa je zbog svoje nejasnoće u nekim teološkim pitanjima izazvao kritiku sa strane učiteljstva Crkve. I Belgijski episkopat je izdao katekizam za svoje područje (1987) kao prvi korak u novoj evangelizaciji. Nakon dugih katehetskih rasprava u Francuskoj, te između tamošnjih biskupa i rimskih instanci, izašao je 1991. katekizam francuskog episkopata za odrasle. Španjolska biskupska konferencija objelodanila je godine 1986. katekizam za mlade i odrasle. Evangelička crkva u Njemačkoj dala je izraditi katekizam za odrasle (1974). Osim ovih službenih izašao je u pokoncilskom vremenu čitav niz sažetaka vjere od pojedinih autora ili grupa teologa.

Od svih novih službenih katekizama pojedinih biskupskih konferencija gotovo se nijedan ne drži tradicionalnog katehetskog obrasca. Zašto se onda katehetska komisija odlučila da projekt novog KKC ustroji na četiri glavna katehetska stožera i uzela kao model katekizam Tridentinskog sabora? Odgovor na ovo pitanje nazire se iz više predavanja i izjava kardinala Ratzingera o problemima današnje egzegeze, te iz izlaganja biskupa Schönborna, voditelja redakcijskog odbora za izradu Katekizma. Temeljno je pitanje s kojim su se i priređivači Katekizma morali suočiti: kako uprisutniti, prenijeti poruku Evanđelja da je današnji čovjek razumije. U tome je prema Ratzingeru moderna egzegeza potpuno zakazala: ona »nije bila u stanju niti posredovati informaciju niti pobuditi vjeru«.¹¹ Zbog pretjeranog nastojanja da uvaži kontekst adresata, kateheza mu ne uspijeva prenijeti sami sadržaj. Da bi ispravila taj veliki nedostatak, međunarodna biskupska komisija došla je do spoznaje da je osnovna pretpostavka razumijevanja evanđeoske poruke najprije u samom navjestitelju. Ono što želi prenijeti drugima, navjestitelj vjere mora umom i srcem pravo shvatiti i shvaćeno razumljivo izraziti. Prvi i bitni korak da se poruka spasenja otvori razumijevanju slušatelja jest objektivnost i vjernost izvoru, što uključuje njezino organsko i cjelovito iznošenje. Ratzinger vidi jedinstveni Katekizam u službi kateheze kao važno sredstvo u prenošenju vjere. A kateheza se i dalje treba oslanjati na četiri stožerna dijela, provjerena u tradiciji Crkve, i u svojoj obnovi ne može se odreći jedinstvenog katekizma.¹²

Tradicionalni katekizamski obrazac nije međutim posve neupitan. Kao što pokazuje novija katekizamska praksa, temeljni sadržaji kršćanske vjere i čudoređa mogu se prikazati i bez tradicionalnog obrasca.¹³ Peter Hünermann ukazuje na još

¹⁰ *Chatechesi tradendae*, br. 50. Navod prema prijevodu u: *Glas Koncila*, br. 24 (1979), Prilog, str. 10.

¹¹ Joseph Ratzinger, nav. dj., str. 342.

¹² Usp. J. Ratzinger, *Die Krise der Katechese und ihre Überwindung*, citirano prema U. Ruh, nav. dj., str. 42.

¹³ U Njemačkoj su se vodile rasprave da li je primjerice danas još uputno i prikladno kršćanski život po vjeri prikazivati prema modelu deset zapovijedi, usp. U. Ruh, nav. dj., str. 60.

jednodilemu KKC.¹⁴ Teologija Drugog vatikanskog sabora povezuje Crkvu usko i neodvojivo s crkvenim životom, liturgijom i sakramentima. Dogmatska konstitucija LG naziva Crkvu općim sakramentom spasenja koji u liturgiji i sakramentima ima svoj temelj i ujedno vrhunac crkvenog života. Slijedeći ovu ekleziologiju Sabora ne bi li trebalo liturgiju i sakramente obrađivati u prvom dijelu Katekizma gdje se u okviru trećeg poglavlja vjerovanja o Duhu Svetomu u 9. članku govori o Crkvi? K tome i novi Katekizam nije tradicionalni obrazac kruto primijenio, nego ga je proširio temeljnim odsjecima o vjeri (prvi odsjek prvog dijela), sakramentalnoj ekonomiji spasenja (prvi odsjek drugog dijela), djelovanju kršćanina (prvi odsjek trećeg dijela). Nakana samog Katekizma da pruži »organsku sintezu« katoličke nauke o vjeri i ćudoređu u određenoj je napetosti s formalnom strukturom toga djela.¹⁵

Za razliku od pokoncilskih katekizama, a i samog Tridentinskog, novi Katekizam ne pruža duže cjelovitije tekstove. Svojom formalnom podjelom u male odlomke, odnosno kratka izlaganja u sklopu određene teme i o određenoj temi ili pojmu, više podsjeća na kompendij ili leksikon crkvene nauke. Katekizam ne želi biti samo autorizirani priručnik po kojem se uči o vjeri, nego knjiga života, pomoću koje se iz vjere živi. Pritom je teološko-znanstvena metoda potisnuta u drugi plan. Otuda i prigovori da ne uvažava dovoljno novije rezultate teoloških disciplina, posebno egzegzeze, i da se služi argumentom autoriteta i tradicije.¹⁶ KKC vodi se načelom da pravo shvaćanje vjere nije rezultat različitih teoloških mišljenja i hipoteza, koje se ionako brzo mijenjaju, nego je izraslo u životu Crkve iz njezine vjernosti Božjoj objavi. Zato mu nije prvenstveno nakana da izloži stvarnost u svjetlu ljudskog razuma, već da svjetlo vjere otkrije vjerničkom srcu i duhu.

3. TEOLOŠKO UTEMELJENJE USTROJA KATEKIZMA

Opći sabori u novijoj crkvenoj povijesti imali su glavnu nakanu obnovu Crkve, produbljivanje vjere i ćudorednog života kod svih članova naroda Božjega. To nije moguće postići bez potrebitog znanja u stvarima vjere. Procvat crkvenog života bio je uvijek povezan s temeljnom vjerskom poukom i dobrim poznavanjem sadržaja vjere (br. 8). U tome ima veliku ulogu kateheze. U svojoj gotovo petstoljetnoj tradiciji katekizmi su od vremena M. Luthera i P. Canisiusa davali značajan poticaj i novi polet obnovi Crkve preko kateheze. I oci Prvog vatikanskog sabora usvojili su konstituciju u kojoj su, preporučujući i dalje *Catechismus Romanus* za župnike, zaključili da se izda jedinstveni katekizam za djecu. Međutim, budući da je sabor naglo priveden kraju, nije došlo do proglašenja te konstitucije, tako se saborska želja nije mogla ostvariti.¹⁷

U dokumentima Drugog vatikanskog sabora ne spominje se katekizam. Ideja o jedinstvenom katekizmu za cijelu Crkvu bila je tek sporadično zastupana sve do izvanredne sinode biskupa o provedbi i ostvarenju duha i smjernica sabora. Nakon Drugog vatikanskog pristupilo se izradbi regionalnih katekizama, što je bilo u skladu sa saborskom ekleziologi-

¹⁴ Usp. P. Hünermann, *Feier des christlichen Mysteriums*, u: Zur Debatte. Themen der katholischen Akademie in Bayern, 23 (1993), br. 5, str. 5.

¹⁵ Usp. U. Ruh, nav. dj., str. 60.

¹⁶ Usp. Johannes Gründel, *Hilfe oder Hindernis*, u: Zur Debatte. Themen der katholischen Akademie in Bayern 23 (1993), br. 5, str. 6.

¹⁷ Usp. U. Ruh, nav. dj., str. 31.

jom koja ističe veće značenje mjesnih Crkava i uvažava njihove legitimne posebnosti. Jedan od razloga da se opći katekizam pojavio tek poslije vjerojatno leži i u naglašenom pluralizmu našega vremena, koje je skloni sumnji u mogućnost da se cjelina katoličke nauke o vjeri organski i cjelovito u tom obliku može iznijeti, što je nakana svakog katekizma.¹⁸ U jeku sve intenzivnijeg nastojanja Crkve da obnovom kateheze produbi svoju vjeru i provjeri svoj hod u pokoncilskim mijenama i nesigurnostima javlja se potreba za općim katekizmom kao važnim pomagalom i sigurnom normom. Autori KKC sasvim su izvjesni da vjera čini organsku cjelinu i da se kao takva u svojoj cjelovitosti može i izreći. Bez toga unutarnjeg jedinstva otajstva vjere nemoguće bi bilo njezino prenošenje.

Kako ističe predsjednik redakcijskog odbora za KKC, bečki pomoćni biskup Schönborn, izlaganje vjere u Katekizmu temelji se na trima skladnim ustrojstvenim principima koji ovo djelo iznutra povezuju u jedinstvenu cjelinu.¹⁹

Prvo, jasna četveročlana struktura daje ovom djelu formalni ustroj. Prvi i temeljni dio obrađuje vjeru u trojedinog Boga sažetu u apostolskom vjerovanju. U njemu su sadržana djela Boga stvoritelja, otkupitelja i posvetitelja u povijesti spasenja. Drugi dio je posvećen sakramentima Crkve u kojima se slavi, posadašnjuje, posređuje i tako nastavlja Božje spasenjsko djelovanje. Predmet trećeg dijela jest kršćanski život bitno usmjeren dvostrukom zapovijedi ljubavi prema Bogu i bližnjemu, kojega Katekizam tumači na obrascu deset zapovijedi. U četvrtom dijelu radi se o kršćanskoj molitvi, posebice o Očenašu. Vjera kao »crvena nit« provlači se kroz Katekizam i povezuje sve njegove dijelove u cjelinu.

Drugi princip ustrojstva Katekizma jest hijerarhija istina. Brojne kritike s različitih strana prigovaraju da je u Katekizmu nedovoljno uvaženo ovo temeljno teološko načelo izraženo u koncilskom dokumentu *Unitatis redintegratio* (br. 11), tj. da se ne naznačuje veća ili manja blizina neke vjerske istine samom središtu vjere, i prema tome ne navodi njihov različiti stupanj obvezatnosti za vjernike.²⁰ Na ovaj ozbiljan prigovor osvrnuo se u više navrata kardinal Ratzinger precizirajući smisao spomenutog načela kako ga shvaća II. vatikanski sabor. Sve su vjerske istine razvijanje jedne temeljne istine vjere. »Hijerarhija istina« znači da vjera Crkve nije zbroj izričaja koji se stalno povećava i od kojih bi se neke moglo staviti u zagrade, jer će inače teret postati pretežak; vjera je štoviše organska cjelina u kojoj svaki pojedini dio dobiva svoj smisao tako da ga se vidi na pravom mjestu u cjelini.«²¹ Poštivati taj princip zapravo znači »izbjegavati izoliranost i rascjepkanost te pojedinačno uvijek sagledavati u cjelini« (usp., isto). U tom smislu Katekizam ne samo da uvažava hijerarhiju istina kao svoj bitni princip, nego ona u njemu dolazi do punog izražaja. Katekizam polazi od vjere koja ima svoje središte, svoju temeljnu istinu prema kojoj su svi njezini pojedinačni sadržaji usmjereni, a to je dvostruko otajstvo: Trojedinog Boga i Bogočovjeka Isusa Krista. Iz toga dvostrukog otajstva proizlazi trinitarnost i kristocentričnost cijelog Katekizma. Dva otajstva u jednom središtu, slikovito govoreći, sličice dvama »magnetskim polovima« koji oko sebe privlače i svrstavaju sve pojedinačne

¹⁸ Usp. Christoph Schönborn, *Entstehung - Inhalte - Ziele*, u: Zur Debatte. Themen der katholischen Akademie in Bayern 23 (1993), br. 5, str. 1. Predavanje je održano na teološkom forumu prilikom predstavljanja njemačkog izdanja KKC, 20. 5. 1993. u Münchenu.

¹⁹ Usp. Isto. Biskup dr. Schönborn, tajnik redakcijskog odbora za izradu KKC, predstavio je u spomenutom izlaganju i branio novi Katekizam.

²⁰ Usp. Herlinde Pissarek-Hudelist, *Ein Katechismus für die Weltkirche? Bemerkungen und Rückfragen zu einem römischen Entwurf*, u: Herder Korrespondenz 44 (1990), str. 237–242, ovdje 241.

²¹ J. Ratzinger, *Ein Katechismus für die Weltkirche*, str. 342.

teme i svaki dio. Trinitarno ustrojstvo neprekidno se provlači kroz sve dijelove, usmjerenost prema Kristu kao središtu vjere također je očigledna. To središte iz temelja objedinjuje Katekizam i daje mu koherentnost bez kojeg bi bio samo skup nepovezanih izričaja.

Sam međusobni poredak četiriju glavnih dijelova u Katekizmu (vjera, liturgija/sakramenti, zapovijedi, molitva) razlikuje se od rasporeda kod većine današnjih pokoncilskih katekizama. To predstavlja na stanovit način njegovu posebnost i treći princip kojega se Katekizam drži, nastavljajući time svjesno na svojeg rimskog prethodnika. Sakramenti se obrađuju ovdje u drugom glavnom dijelu, odmah neposredno nakon vjere i svrstani su s prvim dijelom u djela Božja, a na trećem mjestu je moralni dio. Ovakav raspored proizlazi iz unutarnje logike samog Božjeg spasenjskog otajstva. Jedno Božje otajstvo povezuje sva četiri dijela (*Fidei depositum*, br. 3). U prvom je dijelu ono predmet vjere, u drugom se dijelu u liturgijskim činima slavi i saopćava; među nama prisutno prosvjetljuje nas i potiče na kršćanski život (treći dio); ono je predmet naše molitve, prošnje i zahvaljivanja (četvrti dio). »Što čovjek ima činiti, slijedi iz onoga što je Bog omogućio svojim stvaranjem i još više svojom milošću.«²² Prvi i drugi dio opisuju Božja djela na čovjeku i za čovjeka. Ona tek omogućuju odgovor čovjeka, što je predmet trećeg i četvrtog dijela. Kršćanski moral i molitva nisu dakle nepovezani dodaci ili puke dužnosti, nego su posljedica Božjeg zahvata i čine cjelinu ljudskog odgovora, omogućena novom konstitucijom i dostojanstvom koji kršćanina osposobljava za »život u Kristu«.

K tome valja istaknuti i metodičku nakanu komisije za katekizam. U svom iznošenju temeljnog i cjelovitog sadržaja kršćanske vjere i čudoređa ona se ne oslanja toliko na najnovije teološko-katehetske metode, nego želi spram zabludama današnjeg vremena prvenstveno iznijeti na vidjelo »snagu i ljepotu vjerske nauke« (*Fidei depositum*, br. 1) tumačeći povijesno-spasenjski Božja djela. Neka sama »stvar« govori za se i svjedoči sebe. Obnova kateheze, a time i obnova kršćanskog života, ne očekuje se prvenstveno od napretka u metodičkom pristupu u prenošenju vjere, nego od »nove fascinacije kateheta, prenositelja vjere ljepotom i istinom vjere«.²³ Ovdje Katekizam očigledno slijedi teološku liniju koncilskih tekstova o Crkvi, napose onih u konstitucijama LG i GS, prema kojima se vjerodostojnost kršćanstva ne postiže samo teološko argumentativnim putem, nego je zadaća Crkve i njezinih članova da svojim djelotvornim svjedočanstvom života budu svjedoci kraljevstva Božjega. Najjasnija snaga vjere proizlazi iz ljubavi njezinih prenositelja prema onome komu su povjerovali.

4. TEŽIŠTE KATEKIZMA I ODNOS PREMA II. VATIKANSKOM

Površan promatrač zbivanja oko novog Katekizma, posebice u prikazima nekih sredstava priopćavanja, može dobiti dojam da se u njemu radi prije svega o moralnim pitanjima. To je od nekih medija izmanipulirani i krivi dojam. Prvi dio o vjeri obuhvaća 39% sveukupnog sadržaja i očigledno je na njemu stavljen naglasak u svjesnom kontinuitetu s tradicijom. Stožerna uloga prvog dijela u čitavom ustroju temelji se na teološkom principu da je najprije činjenica Božje objave i njegova djelovanja, pa tek onda iz nje slijedi

²² Ch. Schönborn, nav. dj., str. 2.

²³ Usp. Isto.

čudoredni imperativ kršćaninu što treba činiti.²⁴ Katekizam ne pruža na početku uvodnu analizu duhovnog stanja i prilika našeg vremena, kao što bi bilo za očekivati. To je nedostatak na kojeg su s raznih strana iznijete kritičke primjedbe.²⁵ Komisija je bila svjesna te problematike. Na kritičke prigovore autori Katekizma odgovaraju u br. 24 tvrdeći da su kulturne i društvene prilike u današnjem svijetu odveć različite, pa ih opći katekizam ne može uzeti u obzir. Zadaća prilagođavanja prepušta se odgovarajućim katekizmima koje trebaju pripremiti biskupske konferencije za svoja područja držeći se KKC kao svog referencijalnog teksta.²⁶ Neosporno je da među katolicima u svijetu danas postoje velike kulturne, društvene i duhovne razlike, te ih je teško sve uzeti u obzir. Ali postoje tzv. znakovi vremena na razini opće Crkve, ima problematike s kojom se Crkva susreće na svim kontinentima, kao npr. pojačani proces sekularizacije, odnos prema nekršćanskim religijama, itd. No, čini se da je za autore Katekizma u prenošenju poruke spasenja ipak važnija jasnoća i objektivnost sadržaja (svjedočenje srcem i duhom), nego pokušaj da se reflektira opća situacija Crkve.

Prvi odsjek I. dijela o vjeri najprije aktualizira opću religioznu dimenziju u smislu Augustinova »nemirnog ljudskog srca« (br. 30). U tom kontekstu iznosi se nauka o naravnoj spoznaji Boga. Bliskost Katekizama Drugom vatikanskom saboru vidljiva je prije svega u ovom prvom odsjeku koji je naslovljen »Vjerujem – vjerujemo« i obrađuje teme: objava Božja, njezino prenošenje, Sveto pismo i čovjekov odgovor vjere. Katekizam doslovno preuzima ili pak parafrazira čitavi niz kraćih i dužih tekstova dogmatske konstitucije o objavi DV. Ti su iskazi ponekad izvan svoga izvornog konteksta, pa djeluju izolirano i skraćena je njihova perspektiva. Pobliza usporedba s koncilskim izričajima o naravnoj i nadnaravnoj objavi, spoznaji i vjeri pokazuje da je Katekizam ispod razine saborskih formulacija.²⁷ Drugi vatikanski govoreći o spoznaji Boga najprije opisuje Božje objaviteljsko djelovanje u povijesnospasenjskom kontekstu da bi na kraju ukazao i na naravnu spoznaju Boga (DV, br. 1–6). KKC prilazi ovom problemu više na tragu I. vatikanskog pa okreće ovaj redoslijed. Njegov odgovarajući tekst br. 50 glasi: »Svojim naravnim razumom čovjek može sigurno spoznati Boga iz njegovih djela. Ipak, postoji još jedan red spoznaje, kojega čovjek ne može doseći vlastitom snagom: To je onaj božanske objave.« Govoreći o vjeri kao odgovoru čovjeka Bogu objavitelju KKC skraćuje kontekst cjelokupnosti osobe u činu vjere, pa neke formulacije imaju intelektualistički prizvuk za koji se mislilo da je na Saboru prevladan. To mjesto u DV br. 5 glasi: »Bogu objavitelju treba odgovoriti 'poslušnom vjerom' (Rim 16,26; Rim 1,6; 2 Kor 10,5-6) kojom čovjek čitava sebe slobodno Bogu izručuje stavljajući na raspolaganje 'Bogu objavitelju potpuno i odano služenje uma i volje' i dajući slobodan pristanak objavi koju je On dao.« KKC je dao tom sadržaju u br. 143 slijedeći izraz: »Vjerom čovjek potpuno podvrgava svoj razum i svoju volju Bogu. On cijelim svojim bićem daje pristanak Bogu koji se objavljuje.« Ovdje je došlo do promjene perspektive samog čina vjere, koja se sagledava prije svega od Boga koji se objavljuje.

²⁴ Usp. Isto.

²⁵ Tako primjerice »neuvažavanje konteksta«, odnosno »manjak inkulturacije«, KKC utvrđuju razni autori: H. Pissarek-Hudelist, nav. dj., str. 238 i 239: »... nedovoljno otvara tekst onima drugima, misaono i načinom izražavanja«; »ne reflektira njihovu situaciju«; »ne uvažava njihov duhovni horizont«. P. Hünemann, nav. dj., str. 5: Katekizam »apstrahira od sadašnje problematike vjernika i Crkve«.

²⁶ Usp. J. Ratzinger, *Ein Katechismus für die Weltkirche*, str. 342; KKC br. 24.

²⁷ Usp. Hansjürgen Verwey, *Zur Hermeneutik des Weltkatechismus*, u: ZKTh 115 (1993), str. 320–326, ovdje 320–322.

U Katekizmu ima, dakako, i vrlo uspješnih formulacija o vjeri (br. 166–184), koja je milosni ali ujedno i ljudski čin, osobni akt kojemu pridolazi objavljena istina i istodobno smješten u zajednicu Crkve. Ispovijest vjere drži se tradicionalne podjele u 12 članaka, koji su trinitarno svrstani u tri poglavlja. Prvo poglavlje obrađuje prvi članak vjere o Bogu svemogućem ocu stvoritelju neba i zemlje. Tu su uključene teme: nauka o Trojstvu, stvaranje svijeta, čovjeka, čovjekov pad, istočni grijeh i dr. Katekizam ne spominje evoluciju. Drugo poglavlje obuhvaća sržni kristološki dio vjere o Isusu Kristu (2–7. članak); treće poglavlje (8–13. članak) obrađuje nauku o Duhu Svetomu, Crkvi (njezine četiri bitne oznake, ustrojstvo), Majci Kristovoj – majci Crkve, te nauci o tzv. posljednjim stvarima. No, Božje djelovanje u ekonomiji spasenja uvijek je trojstveno. Otac ostvaruje svoj vječni naum da spasi čovjeka u povijesti slanjem svoga Sina. Plod Kristova otkupiteljskog djela jest slanje Duha Svetoga koji posadašnjuje i nastavlja Kristovo djelo ljudskog spasenja. U ovom prvom dijelu ima niz uspješnih formulacija: o problemu zla (br. 309), uskrsnuću (br. 647), Kristovu ponovnom dolasku i posljednjem sudu (br. 1040) i dr. Lijepo je izrečena misao da je čovjek osoba: »Budući da je stvoren na sliku Božju, čovjek ima dostojanstvo da bude osoba« (br. 357).

Slavlje kršćanskog otajstva, tako je naslovljen drugi glavni dio katekizma (br. 1066–1690), koji je značajno manji od prvog. U sakramentima se nastavlja djelo što ga je Krist na zemlji dovršio da nas svojom božanskom snagom ozdravi od rana grijeha i daruje nam život. U njima Krist posadašnjuje i čini djelotvornim svoje otajstvo spasenja. Sukladno dvama temeljnim otajstvima kršćanske vjere sakramenti se tumače kristocentrično i opisuje se njihov trinitarni vid nastavljajući na trinitarni karakter Crkve. U prvom poglavlju prvog odsjeka Katekizam prikazuje sakramente kao čine presvetog Trojstva.²⁸ Otac je izvor i cilj liturgije, ona je djelo proslavljenog Krista koji u Crkvi nastavlja svoje djelovanje, Krist po Duhu Svetomu u Crkvi uprisutnjuje svoje otajstvo spasenja. Zatim slijedi sustavni kratki prikaz sakramenata, kateheza liturgijskih slavlja (slijedom koncilskih tekstova), liturgijska vremena, mjesta i simboli u njihovom antropološkom i liturgijskom značenju. I ovdje se naglašava raznolikost liturgije – jedinstvo Otajstva. Drugi odsjek drugog dijela obrađuje sedam sakramenata svrstavajući ih u tri skupine: sakramenti kršćanske inicijacije, sakramenti ozdravljenja i sakramenti u službi zajednice.

Treći, moralni dio Katekizma nosi naslov *Život u Kristu* (br. 1691–2557). Njegova glavna misao sažeta je u uvodnoj rečenici: Kršćanine upoznaj svoje dostojanstvo! Radi se o čudorednom životu koji je milosno omogućen i treba odgovarati dostojanstvu kršćanina. Sukladno hijerarhiji istina koju Katekizam slijedi (jedno središte vjere sa dva otajstvena pola) to je život darovan od Trojedinoga Boga u Kristu.

Prvi odsjek opisuje poziv čovjeka koji je stvoren na sliku Božju i u tome je predoznačen njegov nadnaravni cilj. Isus Krist je nagrđenu božansku sliku u čovjeku ponovno uspostavio u njezinoj ljepoti (br. 1702). Kod ove teme KKC se dobro oslanja na poglavlje *Crkva i čovjekov poziv iz pastoralne konstitucije o Crkvi GS* (11–22). Iznoseći nauku o posljednjem cilju, blaženstvu, te o sredstvima koje je Bog dao čovjeku da taj cilj ostvari, Katekizam vjerno slijedi sv. Tomu Akvinskog. Potom slijede teme: Ljudska sloboda kao pretpostavka ljudskih moralnih čina, čudoredni karakter moralnih čina, savjest, strasti i kreposti. Tema savjesti je jedna od rijetkih mjesta gdje Katekizam citira J. H. Newmanna, teologa novijeg vremena. Br. 1785 ističe ulogu crkvenog učiteljstva u odgoju savjesti:

²⁸ Usp. Ch. Schönborn, nav. dj., str. 2.

»Pritom nam pomažu darovi Duha Svetoga, svjedočanstvo i savjeti drugih i usmjerava nas nauka crkvenog autoriteta.«

Katekizam naglašava da stvarnost grijeha postaje očita tek u svjetlu Evanđelja. U ocjeni grešnosti ljudskih čina poznaje samo razliku između smrtnog i lakog grijeha²⁹ i razotkriva njegove socijalne dimenzije. Oslanjajući se na pastoralnu konstituciju o Crkvi GS, Katekizam tumači moralnost socijalne i društvene dimenzije čovjeka. Ovdje se obrađuju pojmovi: osoba, društvo, autoritet, opće dobro, odgovornost, socijalna pravednost, solidarnost; dakle ono što spada u tzv. socijalnu nauku Crkve. Drugi odsjek trećeg dijela konkretizira i razrađuje ove teme na obrascu 10 zapovijedi.

Četvrti dio Katekizma obrađuje *Kršćansku molitvu* (br. 2558–2865). Otajstvo vjere Crkva priznaje u vjerovanju, slavi u liturgiji i sakramentima da vjernici životom u Duhu postanu slični Kristu i da u molitvi iskazuju svoj osobni odnos prema živome Bogu. Na početku je stavljen kratak tekst sv. Terezije od Malog Isusa o molitvi. Posebno u ovom dijelu nailazimo na mnoštvo svjedočanstava svetaca o molitvi, dok je prava rijetkost naći tekst novijih teologa. Zašto su se autori Katekizma na to odlučili, obrazložio je biskup Christoph Schönborn: »Aktualnost Katekizma nije toliko u gorućim pitanjima, nego u svjedočanstvu svetaca u kojemu vjera postaje prisutna i aktualna.«³⁰

Prvi odsjek govori najprije o molitvi općenito. Čovjek je otpočetak molitelj. U SZ postoje različite faze produblivanja i rasta osobne prisnosti čovjeka s Bogom (Katekizam je naziva »objavom molitve«). Isus nas ne uči samo moliti, nego svojom punomoću i uslišuje molitve. Djelovanjem Duha Svetoga Crkva razvija svoje oblike molitve. Izvori molitve su riječ Božja, liturgija Crkve, nadnaravne kreposti i nadasve ljubav. Katekizam razlikuje tri izražajna oblika molitve: usmena molitva, meditativna i kontemplativna, ali govori i o teškoćama molitve (rastresenost, suhoparnost, zasićenje, manjak pouzdanja, itd.). Drugi odsjek ovog dijela jest meditativni komentar Očenaša uz brojne tekstove otaca.

5. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Mogu li u stari obrazac stati nova koncilna teološka polazišta koje Katekizam u velikoj mjeri uvažava, donoseći obilato koncilne i pokoncilne dokumente i propise? Može li se u jednoj knjizi dati organska sinteza a cjelokupno iznijeti bitne sadržaje katoličke nauke o vjeri i čudoređu? Katekizam odgovara potvrdno na takve teološke upite (br. 11). Uz obnovu liturgije i kodificiranje crkvenog prava, opći Katekizam je zamišljen kao treći stup obnove cjelokupnog crkvenog života u Duhu i prema smjernicama II. vatikanskog sabora (*Fidei depositum*, br. 1). Ova nakana najvišeg crkvenog autoriteta da KKC stavi u službu obnove kojoj Koncil teži postaje razumljiva tek u kontekstu izostanka prave obnove i sve suptilnijeg stupnja vjerske krize pa i nejasnoće o samoj biti vjere.³¹ Katekizam se

²⁹ Usp. Hans-Josef Klauck, *Exegetische Rückfragen*, u: Zur Debatte. Themen der Katholischen Akademie in Bayern 23 (1993), br. 5, str. 8. Autor ukazuje na krivu upotrebu biblijskog mjesta 1 Iv 5,16 u novom Katekizmu i smatra razumnim da se u ocjeni težine grijeha izraz »smrtni grijeh« zamijeni »teškim grijehom«.

³⁰ Ch. Schönborn, nav. dj., str. 3.

³¹ Usp. Leo Scheffczyk, *Der »Katechismus der katholischen Kirche« unter theologischzeitgeschichtlichem Aspekt*, u: Forum katholische Theologie 9 (1993), str. 81–96, ovdje 83.

prezentira kao u sebi skladna i jedinstvena cjelina u kojoj se pojedini dijelovi preklapaju, podupiru i međusobno tumače.³² Taj sklad nije uvijek uvjerljiv.³³

Nakana je Katekizma da »opiše i tako osigura katolički identitet«, a svaki katolik da zna što Crkva vjeruje i što mu predlaže kao sigurnu i obvezatnu normu vjere. On tako katoličkom vjerniku uvelike pruža oslonac i sigurnost, te mu olakšava odluku vjere. KKC je uostalom nastao kao plod brige i odgovornosti crkvenog učiteljstva za jedinstvo i cjelovitost katoličke vjere. Izrada Katekizma odgovor je na crkveni i društveni razvoj u pokoncilskom vremenu u kojemu se promijenio kontekst tumačenja i navještaja vjere. Dovoljno je spomenuti samo neke od tih promjena: obnovljeno shvaćanje Crkve na II. vatikanskom i njezino otvaranje prema modernom svijetu, pojava problema u odnosima unutar Crkve, nastajanje novih teoloških polazišta (politička teologija, teologija oslobođenja, feminističke tendencije, problem inkulturacije), produbljivanje sekularizacije u zapadnim društvima, teškoće u prilagođavanju Crkve novim ulogama u postkomunističkim državama.³⁴ U tom kontekstu razumljiva je želja za novim Katekizmom, koji kao rezultat intenzivne suradnje i izraz redovitog naučavanja Crkve ima visoku razinu obvezatnosti za vjernike. Zasigurno će donijeti plodove i našoj Crkvi.³⁵ No, treba ga sagledati u cjelokupnom procesu čuvanja i tumačenja, prenošenja i svjedočenja vjere Crkve u sadašnjim prilikama. On ima svoje granice i pojedine nedostatke. Napokon, zamišljen je kao referencijalni tekst kojega tek treba pretočiti u nacionalne katekizme pojedinih biskupskih konferencija, pa ga zato ne treba smatrati čarobnim štapićem za rješenje svih vjerskih i crkvenih problema.

³² Usp. Jürgen Eberle, *Zur bisherigen öffentlichen Diskussion um den neuen Weltkatechismus*, u: Inter. kath. Zeitschrift 22 (1993), str. 564.

³³ Tako primjerice ne spominju se napetosti između stručnih mišljenja historijsko-kritične *egzegeze* i tradicionalne crkvene nauke, niti se pokušavaju protumačiti, usp. U. Ruh, *Ein hoher Anspruch stösst an seine Grenzen*, u: Herder Korrespondenz 47 (1993), str. 25–30, ovdje 27.

³⁴ Usp. U. Ruh, *Der Weltkatechismus, Anspruch und Grenzen*, str. 19–24. Nešto drugačiju analizu današnje situacije vjere donosi L. Scheffczyk. Prema Scheffczyk autoru KKC dobro su uočili postojeću krizu u shvaćanju samog čina vjere (i Objave). »Fides qua« kod mnogih kršćana je danas u nejasnom odnosu prema vjerskim istinama ili je pak lišen spoznajno-sadržajnog momenta. Zato je Katekizam kao odgovor na spomenute nejasnoće s pravom istaknuo obvezni i nepromjenjivi učiteljski sadržaj. Usp. L. Scheffczyk, nav. dj., str. 93–96.

³⁵ U našim stručnim časopisima bilo je nekoliko informativnih članaka o KKC: Ema Vesely, *Katekizam Katoličke Crkve*, u: OŽ 49 (1993), str. 309–323; Tomislav Jozić, *Ustrojstvo i moral novog Katekizma*, u: CuS 28 (1993), str. 469–477; Rudi Paloš, *Katekizam Katoličke Crkve. U očekivanju hrvatskog prijevoda*, u: Kateheza 15 (1993), str. 247–263.